

Розділ 1. Формування теоретичних основ тьюторства

Тема 2. Тьюторство: історія та сучасність.

2.1. Освіта та виховання в Середні віки.

2.2. Сутність тьюторської системи навчання у класичних університетах

2.3. Тьютор в українській освітній системі

2.1. Освіта та виховання в Середні віки.

У XI-XII ст. відбувається освіта університету як «соціокультурного інституту». У свою чергу, «університети (з латині «сукупність») утворювали закриті простори, кампуси, спільноти людей, які говорять однією мовою, проповідують культурні цінності та наукові ідеї». Зростання університетів було викликано розвитком міст, культурних запитів городян, сприяв виробництву та торгівлі. У XIII ст. у Європі налічувалося 19 університетів, а у XIV ст. додалося ще 25, у тому числі в Пізі, Гейдельберзі, Кельні, Відні, Празі, Кракові (Ягеллонський університет).

Права університетів, що відкрилися, підтверджувалися привілеями – особливими документами за підписом Папи чи царських осіб, які закріплювали університетську автономію (суд, управління, присвоєння вчених ступенів), звільнення від військової служби. Перші університети були дуже мобільні, вони переїжджали у разі чуми, війни та інших лих. Часто з університету до університету переходили студенти, запрошувалися професори. У ті часи всі учні залишали свої сім'ї для того, щоб переїхати до університету для навчання.

Студенти могли обирати і вирішувати самі, лекції яких професорів їм по-відвідувати. Крім того, на той час було поширене таке явище, коли студенти одних навчальних закладів відвідували лекції викладачів з інших університетів. Звичайно, студенту, особливо на початку його освітнього шляху, було дуже важко визначитися в тому, що йому вивчити сьогодні, а що завтра, виявити схильності до тих чи інших предметів. І саме **на даному етапі з'являється тьютор, який допомагав студентам «вибрати шлях, яким він досягне знань, необхідних для отримання ступеня».**

«Оскільки неминучою цінністю того часу була свобода (викладання та вчення), **тьютор здійснював функцію посередництва між вільним професором та вільним учнем.** Цінність свободи була тісно пов'язана з цінністю особистості, і завдання тьютора полягало в тому, щоб поєднувати на практиці особистісний зміст та академічні ідеали».

У Середньовіччі для навчання в університеті студенти повинні були освоїти таку першорядну навичку, як **самоосвіта**, яка допомагала їм знаходити і

освоювати необхідні знання. А *тьюторство спочатку виконувало функції супроводу цього процесу самоосвіти*.

З розвитком історії виховні функції тьютора поступово розширювалися, і незабаром «*додалася допомога підопічним в освітньому процесі, розвитку та самовизначення учнів*».

2.2. Сутність тьюторської системи навчання у класичних університетах

Проте говорити про тьюторство, як про феномен в освіті, ми можемо на основі інформації про навчання у Великобританії в XIV столітті «у класичних англійських університетах – Оксфорд та Кембриджі». У ті часи в англійських університетах тьютори, виконуючи функції наставників, були необхідною ланкою що сполучає між собою професора та студента.

Англійський університет не дбав про те, щоб студенти слухали конкретні курси. Кожен професор читав і коментував свою книгу. Студент мав сам вирішувати, яких професорів та які предмети він слухатиме. Університет же висунув свої вимоги тільки на іспитах, і студент повинен був сам вибрати шлях, яким він досягатиме знань, які необхідні для отримання ступеня.

Перші п'ять постійних кафедр (грецької та єврейської мов, римського права та медицини) були введені лише на початку XVI ст. У свою чергу куратор допомагав зіставляти особисті переваги підопічного та вимоги, що пред'являються до іспитів з обраних предметів. *Студент займався самоосвітою, а наставник контролював цей процес*.

Перебування в університеті не вважалося формальним придбанням знань. Основним процесом отримання університетської освіченості був процес самоосвіти, тому тьюторство спочатку виконувало *функцію супроводу самоосвіти* (технологічної, технічної). *Тьютор* не отримував для цього ніякого спеціального педагогічної освіти, він *передавав свій досвід самоосвіти* в силу того, що володів техніками рефлексії та передачі, залишаючись у повному сенсі університетською фігурою: «тьюторствуючи», він мусив вести наукові дослідження, займатися самоосвітою, жити університетським життям.

Університети були найяскравішим втіленням соціокультурних змін, які, за влучним виразом німецького філософа минулого століття Е. Касирера, «примували шукати рівновагу між середньовічною вірою в Бога і ренесансною вірою у себе». Церква прагнула втримати і зміцнити свій вплив на розвиток університетської освіти. Вона тримала в університетах своїх представників – канцлерів, які були у прямому підпорядкуванні архієпископів.

Важливою рисою середньовічних університетів був його наднаціональний і демократичний характер, який вирізнявся в тому, що на одній студентській лаві могли опинитися люди різного віку та соціального

становища. Як правило, більшість середньовічних університетів мали чотири факультети:

- артистичний (факультет мистецтв),
- богословський,
- медичний,
- юридичний.

Основними методами навчання були лекції та диспути. Від студента потрібно було відвідувати **лекції**: обов'язкові денні та повторювальні вечірні. Поряд з лекціями щотижня відбувалися **диспути**. Учасники диспутів часто поводитися дуже вільно, переривали оратора свистом та криками.

У XVII столітті **тьюторська система офіційно визнається частиною англійської університетської системи**, поступово витісняє професорську (німецьку) модель. Протягом XVIII-XIX століть у найстаріших університетах Англії тьюторська система не тільки не здала своїх позицій, але зайняла центральне місце у навчанні; лекційна стала служити доповненням до неї. Сучасні європейські університети нового типу які визначаються як проектно-дослідні, виділяють в якості головної цінності освіти – вміння працювати з майбутнім яке керується.

Тут, знову стає затребуваною тьюторська діяльність, де тьютор:

- починає виконувати **функцію розробка освітніх проектів або програм**,
- виступає як **консультант у сфері освітніх послуг**, поєднуючи позицію наставника, асистента та проектувальника.

Л. Богданович виділяє три основні напрямки тьюторської діяльності в англійських університетах того часу:

- навчальний,
- виховний,
- дозвільний (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні напрямки тьюторської діяльності в	Напрями діяльності		
	Навчальна	Виховна	Дозвільна
	Тьютор відповідав : - за індивідуальну підготовку кожного студента до складання іспиту; - орієнтував студента у навчальному матеріалі, поглиблюючи і розширюючи знання (прагнув, щоб його підопічні зайняли перше місце в рейтингу успішності)	Тьютор стежив за виконанням студентом правил в університеті: - поведінкою студента, відвідуванням ним церкви, - зовнішнім виглядом (костюмом), - відвідуванням лекцій, - дотриманням правил режиму дня, - участю в загальних обідах.	Тьютор брав активну участь у: - поза-аудиторних заходах, - спортивних заняттях, - іграх і розвагах (полювання, крокет, шахи, політичні товариства, футбол).

Прихильники англійської системи освіти завжди виступали проти введення

німецької моделі організації навчального процесу в університетах, що підтверджує наступний факт: рада ректорів Оксфорда на початку XIX століття виступила з протестом. *«Відміна тьюторства, – писали вони у своїй петиції, – буде підняти освіта інформацією, а релігію – псевдовченої»*. Коли в кінці XIX століття в університетах з'явилися **вільні кафедри** (приватні лекції) і колегіальні лекції, то **за студентом протягом усього часу навчання завжди залишалося право вибору професорів і курсів**.

Протягом XVIII–XX століть в найстаріших університетах Англії тьюторська система не тільки не здала своїх позицій, але, навпаки, зайняла центральне місце в навчанні; лекційна система в багатьох сучасних університетах досі служить лише доповненням до тьюторської. В Оксфорді та Кембриджі тьютори досі займають важливе положення в навчальній і виховній роботі, будучи штатною одиницею. **Сьогодні близько 90 % занять в Оксфордському і 75% в Кембриджському університеті проводиться тьютором з одним або двома студентами.**

Англійські педагоги вважають, що *«студент формується як фахівець тільки в умовах так званої тісної академічної спільноти, де існує зворотний зв'язок між студентом і викладачем, і всім професорсько-викладацьким складом, а тьютор є сполучною ланкою, що забезпечує цілісність академічної освіти»*.

З 1700 по 1850 рік у англійських університетах, взагалі, не було публічних курсів і кафедр. До іспитів студента готував тьютор. **Традиційна структура тьюторської системи включає в себе три елементи:**

- **керівництво заняттями** (кураторство), що забезпечує навчання студентів і роботу в канікулярний час;
- **моральне наставництво**, що означає супровід життя студента в університеті в найширшому сенсі слова;
- власне **тьюторство**, що здійснює навчання студента протягом триместру або навчального року.

Характерним для тьюторської системи навчання є те, що у британських університетах **тьютори виконують такі обов'язки:**

1. Тьютор повинен керувати групою студентів та здійснювати взаємодію в межах певної програми, обговорювати основні питання з лекцій і/або курсові матеріали за чіткою програмою, тьюторські заняття можуть мати різні форми, у тому числі такі, що базуються на розв'язанні проблемних питань.

2. Наставник має готуватись до кожного заняття заздалегідь: здійснювати необхідну підготовку з вивчення матеріалу та підготовки тем для того, щоб керувати дискусією та відповідати на питання, які можуть виникнути під час виконання вправ. Він мусить надавати консультації щодо матеріалів підручника чи посібника з курсу та інших навчально-методичних матеріалів.

3. Цей викладач у разі потреби може звернутися за порадою до інших членів професорсько-викладацького складу або до організатора курсу. Такий

вихователь повинен створювати сприятливу психологічну атмосферу для студентів. При цьому необхідно пам'ятати про те, що тьютор не є відповідальним за навчання студентів.

4. Підтримувати справедливі, чесні та професійні стосунки зі студентами-магістрантами. Це завжди дуже важливо, як для студента, так і для тьютора.

5. Приходити на тьюторські заняття у чітко встановлений час. Заняття не можна скасовувати або переносити без серйозної на те причини.

6. Бути обізнаним про будь-які проблеми студентів, пов'язані з їхнім здоров'ям і безпекою, питаннями матеріального стану та вирішувати їх з організатором курсу.

Таким чином, можна стверджувати, що ідея тьюторської системи відродилася з XVII ст. на основі потреби розвитку поширених в усьому світі **сучасних положень:**

- *контекстуальної підготовки фахівця;*
- *особистісно-орієнтованої освіти і виховання;*
- *розвивального навчання;*
- *модульного розподілу навчального матеріалу і рейтингової оцінки знань;*
- *ігрових форм навчання тощо.*

Це викликало збільшення обсягів змісту освіти, зміну і появу нових ролей та функцій викладача і вчителя, таких, які властиві модератору, фасилітатору, консультанту і об'єднують у поняття «тьютор», що відповідає запровадженій в Україні новій освітній парадигмі.

2.3. Тьютор в українській освітній системі

Введення тьюторства в освітній простір підготовки педагога призводить до появи нових педагогічних працівників – тьюторів. Фактично тьюторство стає новою професією в освіті. Зростаючий інтерес до тьюторства пов'язаний з тим, що ***вища школа не в змозі підготувати своїх випускників до вирішення всіх тих проблем, які трапляються їм на життєвому шляху.*** У зв'язку з цим виникає нове завдання – формування у студентів універсальних способів діяльності ***як шляхів вирішення проблем у різних сферах і видах діяльності,*** таких як моделювання, прогнозування, системний аналіз, проектування, дослідження тощо.

Таким чином, тьютор своїми професійними і людськими якостями сприяє піднесенню статусу вчителя, наставника, його виховної ролі, слугує прикладом професійної досконалості й відданості, незамінний у особистісному професійному зростанні тьюторанта.

Отже, ***тьюторська технологія*** засновується на взаємодії тьютора і студента (учня) під час опанування певного модуля як відносно самостійної

частини навчального матеріалу з метою усвідомлення й реалізації тими, хто вчиться власних навчально-виховних цілей і завдань.

Тьютор – посередник між загальнокультурним та індивідуальним, особистісним та корпоративним, на наше переконання, об'єднує не лише навчання, розвиток і самотворення професіонала, а й здійснює формування його системи цінностей, всього способу життя, виховує студента.

Він створює умови для входження в суб'єктну позицію. Тьюторство сприяє «вступу в той храм, що називається вихованням». Беручи до уваги зарубіжний досвід, вітчизняні педагоги розбудовують власну систему та технології щодо активного впровадження тьюторської системи навчання. **До основних функцій тьюторства відносять:**

- 1) організаційне керівництво навчально-пізнавальною діяльністю студента чи учня;
- 2) визначення його можливостей та інтересів;
- 3) рекомендації в особистісному становленні, організації самовиховання, формування системи цінностей, способу життя, визначення особистісних перспектив;
- 4) надання допомоги в правильному й ефективному використанні науково-методичного супроводу з певної навчальної дисципліни;
- 5) організація самостійної роботи;
- 6) забезпечення вирівнювання знань студентів і учнів;
- 7) обтрунтування засобів і допомога в досягненні високого рейтингу підопічного;
- 8) забезпечення інформацією й обміну між суб'єктами додатковою літературою.

Сучасна практика показала, що **головне завдання тьютора** полягає у **формуванні професійної суб'єктності особистості, здатної до власного майбутнього професійного руху, самореалізації в професії завдяки власному ресурсу.**

Тьютор у вищій школі включає студентів у такі види діяльності як: проектна, дослідницька, організаційна та ін., що сприяють глибокому аналізу освітньої практики, розумінню педагогом своїх досягнень, усвідомленню проблем, постійній побудові індивідуальної діяльності, її рефлексії, формуванню завдань і корекції власних дій.

Тьютори обирають кращих учнів та студентів навчального закладу. Їх залучають до організації навчальних курсів, вони можуть виступати в якості повноцінних організаторів навчальної діяльності. Виконуючи такого роду роботи, тьютори отримують можливість накопичити досвід організації навчання та управління, що є важливим для подальшої педагогічної діяльності. При цьому ефективність проходження курсів тьюторантами (підопічними) має високий рівень у зв'язку з неординарним підходом до викладу матеріалу, незначною різницею у віці і підвищеною відповідальністю за виконувану роботу.

Тьютору властиві як традиційні функції викладача, так і нові, пов'язані з сучасними умовами організації процесу навчання. Виконання ним професійних завдань передбачає передусім **реалізацію функцій**:

- **консультанта**, що виявляється в інформуванні, наданні слухачам порад, інформаційній підтримці навчання;

- **менеджера**, яка реалізується в керівництві та мотивації слухачів, консультаціях та комунікаціях з ними;

- **фасилітатора**, що виражається в налагодженні та підтриманні інформаційних зв'язків і взаємодії між слухачами та іншими учасниками системи освіти, у врегулюванні різних проблем, розв'язанні конфліктів, адаптації слухачів до нових форм навчання.

У зв'язку з популярністю тьюторства у викладачів, аспірантів, студентів виникають питання про розкриття теоретичних підходів щодо його подальшої реалізації. Тьюторство набуває нового змісту, воно спрямоване на допомогу в складнощах формування особистості. Сучасний підхід до тьюторства полягає в об'єднанні загальних викладацьких та індивідуальних форм і видів діяльності. Йому належить досягти раціонального і доцільного поєднання в освітньому процесі загального та індивідуального. Тьютор забезпечує можливість конкретному студенту зробити особисті знання значущими, а консультативні поради домашнього вчителя – необхідними в житті. Ось чому обов'язковими між репетитором і студентом мусять бути суб'єкт-суб'єктні відносини співробітництва і співтворчості.

Незаперечною є необхідність тьюторства в організації індивідуальної самостійної роботи студентів, обсяги якої збільшуються. Головне, що **самостійна робота мусять мати особистісну спрямованість**. Це означає найповніше **врахування інтересів, можливостей і прагнень молодої людини**, допомогу студентові не тільки у виборі самостійного завдання, а й у організації його виконання, надання консультацій, порад щодо підбору літератури, обліку й контролю професійних досягнень тощо.

Тьютор, за даними дослідниці є центральною фігурою, а тьюторство – офіційно визнаним компонентом системи англійської університетської освіти.

Він – найближчий радник студента в питаннях:

- які лекції і практичні заняття йому відвідувати,
- як скласти план навчальної роботи, враховуючи свої особливості й можливості,

- як краще підготуватися до екзаменів.

Актуальність тьюторства сьогодні зумовлена:

- по-перше, тим, що тьюторська технологія спрямована на задоволення освітніх потреб особистості, країни і суспільства, їх гармонізації;

- по-друге, вона наочно демонструє залежність розвитку країни від результатів освіти окремих індивідів і спрямована на їх піднесення;

- по-третє, визначається необхідністю особистісно орієнтованої педагогічної взаємодії;

- по-четверте, у зв'язку з цим персоніфікацією педагогічної освіти, побудовою власної програми, яка здійснюється за індивідуальними можливостями;

- по-п'яте, потребою формування суб'єкт-суб'єктних відносин учасників педагогічного процесу, що супроводжують особистісно-професійний розвиток майбутніх педагогів.

Таким чином, можна стверджувати, що впровадження модульної та **модульно-тьюторської організації навчального процесу забезпечує:**

- інтенсифікацію навчального процесу та підвищення якості підготовки фахівців;

- систематичність засвоєння навчального матеріалу;

- встановлення зворотного зв'язку з кожним студентом на визначених етапах навчання;

- контроль та своєчасне коригування навчально-виховного процесу;

- підвищення мотивації його учасників освітнього процесу, зменшення пропусків занять;

- психологічне розвантаження студентів наприкінці семестру;

- підвищення відповідальності студентів за результати навчальної діяльності;

- максимальне забезпечення потреб особи у виборі освітнього рівня та кваліфікації тощо.

Таким чином, проаналізувавши історичні розвідки науковців, дійшли висновку, що тьюторство – це оригінальна філософія освіти та провідний спосіб організації освітньої системи, який бере початок із середньовічних європейських університетів XII–XIV століть, тьюторство – це педагогічна позиція, яка пов'язана зі спеціально організованою системою освіти. Тьютор – історично сформована педагогічна позиція, яка забезпечує можливість розробки індивідуальних освітніх програм студентів, супроводжуючи процес індивідуального навчання у закладах вищої освіти. Світовий досвід переконує, що впровадження в освітній процес тьюторства є не лише доцільними, а й необхідно важливим для ефективного навчання студентів. Воно спрямоване на особистість студента, а відтак сприяє якісним новоутворенням освітнього процесу, спрямованим на професійну підготовку майбутніх фахівців. Дане питання вважаємо відкритим для перспективного повноцінного вивчення.

Питання для самоперевірки:

1. Витоки виникнення тьюторства.

2. Тьюторство в університетах середньовічної Англії.

3. Міжнародні традиції тьюторства.

4. Прецеденти тьюторства у вітчизняній освіті.

5. Тьюторство як педагогічний рух у Україні.